

Zonder grenzen

Zondagmorgen 18 mei 2025, ds. Eibert Kok, Sint Catharijnekerk
Lezingen: Psalm 98, Handelingen 11: 19-30 en Johannes 4: 5-15

Habemus papam. Tien dagen geleden was er witte rook in Vaticaanstad. Robert Prevost was gekozen als nieuwe paus, als hoofd, als vader van de Rooms-katholieke Kerk, een wereldwijde kerk, die in veel plaatsen in ons land, en ook in onze eigen woonplaats aanwezig is.

Vandaag, vanmorgen nu wij hier samen zijn vindt zijn inauguratie plaats in de Sint-Pieter in Rome. Onze minister-president is er als vertegenwoordiger van ons land en onze koningin. Zo'n pausverkiezing met alles eromheen bepaalt me weer bij het gegeven hoe wijdvertakt de christelijke kerk is over heel de wereld. Het is echt een wereldkerk.

Als Protestantse Kerk in Nederland ben je actief op zo'n klein stukje dat je dat soms bijna vergeet.

En naast de Rooms-katholieke kerk heb je nog talloze andere kerken met vaak allerlei banden wereldwijd.

Dat is toch bijzonder!

Ook als ik in een ander land ben en ik ga daar naar de kerk, dan is daar een bepaalde verbondenheid, ook al versta ik voor een groot deel niet wat er gezegd wordt, in het geloof in die ene God die we in Jezus leren kennen.

Na de verkiezing van de paus vierde ik drie keer avondmaal, op vakantie in de Church of Scotland, vorige week hier in kerk, en afgelopen dinsdag in het Rooms-katholieke klooster, in de Abdij van Berne, waar ik was voor nascholing.

Telkens was er die verbondenheid in de ene Heer. Dan vallen grenzen weg.

En ook al is de paus niet het hoofd van onze kerk, hij is wereldwijd gezien misschien wel de belangrijkste vertegenwoordiger van het christelijke geloof met de meeste invloed. Daarom vond ik het ook wel spannend wat voor iemand de nieuwe paus zou worden.

We hebben pausen gehad die heel sterk op de christelijke leer hamerden, strak in de leer, met het risico dat er strak grenzen worden getrokken, die kil en koud aanvoelen.

Paus Franciscus was juist iemand die heel sterk op de kant van de barmhartigheid zat.

We moeten Gods liefde uitstralen, handen en voeten geven.

Zeker trok hij ook grenzen. Nog steeds kunnen vrouwen in de Rooms-katholieke kerk geen priester worden, en een homorelatie kan eigenlijk ook niet of niet helemaal.

Volgens de leer kan het niet – daar wordt de grens naar mijn mening nog steeds te strak getrokken en dat vind ik kwalijk voor het imago van de kerk –, vrouwenrechten, ruimte voor de lhbt+ gemeenschap, volgens de leer kan het niet, maar Franciscus ging dan zitten op de pool van de barmhartigheid, de ruimhartigheid. Gelukkig! Want dat is stukken beter dan je vastbijten in de leer.

Daarom vond ik het ook wel spannend wat voor iemand de nieuwe Paus zou worden: strak in de leer of sterk in de liefde?

Als ik het goed begrepen heb, is de verwachting dat Leo XIV de lijn van Franciscus zal voortzetten, misschien wat minder impulsief en met wat meer tact.

Een paus is een pontifex, een priester. Letterlijk betekent dat een bruggenbouwer, iemand die verbindingen maakt, niet iemand die grenzen opwerpt. Een brug verbindt verschillende kanten, brengt samen. Ik hoop dat hij daarvan iets zal laten zien. Robert Prevost, geboren in de Verenigde Staten, lang gewerkt in Peru, nu in Rome, dat hij een bruggenbouwer zal zijn, zeker nu we om ons heen op zoveel plaatsen zien dat grenzen strakker worden getrokken. De Amerikaanse president was er als de kippen bij om de nieuwe paus een grote eer voor zijn land te noemen. “Wat een opwindend en wat een grote eer voor ons land.”

Ik krijg dan kriebels als iemand die zo genadeloos grenzen trekt, bepaalde mensen belangrijk vindt en anderen afserveert en klem zet, dit zegt.

Hij is er zelf vandaag niet bij, zijn vicepresident, JD Vance, is er wel.

Al snel na de verkiezing van Robert Prevost tot paus dook dit bericht op dat hij geschreven heeft toen hij nog geen paus was: “JD Vance is wrong: Jesus doesn’t ask us to rank our love for others.”

Jezus vraagt niet van ons om een rangorde aan te brengen in onze liefde voor anderen. Alsof de ene mens belangrijker zou zijn dan de ander, meer onze liefde waard, een witte man meer dan een zwarte man, en zeker dan een zwarte vrouw, een hetero meer dan een homo, een cisgender meer dan een transgender, een binnenlander meer dan een buitenlander. Jezus vraagt niet van ons om een rangorde aan te brengen in onze liefde voor anderen.

Over al dit soort zaken gaat het ook in de Bijbelgedeeltes van vanmorgen. Heel de wereld komt in het vizier. Grenzen tussen landen en volken vallen weg. Mensen reiken elkaar de hand, en weten zich verbonden in het geloof in die ene Heer.

Ik vind het wel bijzonder hoe de verschillende Bijbelgedeeltes van vanmorgen aangeven hoe de invloed van de God van Israël, hoe Gods liefde grenzen overschrijdt. Waar wij geneigd zijn grenzen te trekken, worden die doorbroken.

Het begint al met de Psalm waarmee we begonnen zijn, Psalm 98, een lied van Israël geschreven ver vóór Christus. Zing voor de HEER een nieuw lied. En wat dan bezongen wordt is, kort gezegd, dat God de overwinnaar is.

Wat God overwonnen heeft, wordt niet genoemd, maar daar kunnen we ons van alles bij voorstellen.

Het volk Israël kan hierbij gedacht hebben aan de bevrijding uit de slavernij van Egypte bijvoorbeeld. God overwint het kwade, hoe dan ook.

En het resultaat is dat zijn arm redding heeft gebracht.

Als we dat lied zingen in de Paastijd, dan kan het niet anders of we denken ook aan Paasmorgen, het duister, de dood is overwonnen.

En dan wordt meerdere keren gezegd dat die boodschap de hele wereld overgaat.

Héél de aarde moet dan ook juichen en zingen.

En het eindigt met God in de rol van rechter van de aarde:
Rechtvaardig zal Hij de wereld berechten,
de volken oordelen naar recht en wet.
Er wordt wel een beweerd dat het Oude Testament gericht zou zijn op het volk Israël alleen.
Dat klopt ten dele ook, maar op heel veel plaatsen zie je ook dat heel de wereld, alle mensen
in beeld komen, zoals hier in Psalm 98. Prachtig.

Maar dat was geen gemeengoed in de tijd dat Jezus rondliep op aarde, daar in Israël.
En misschien zit het wel in ons mensen allemaal, bij de een meer en bij de ander minder, dat
we dat wat eigen is hoger waarderen dan dat wat verder van ons af staat.

Toch een soort rangorde.

We zien dat in het verhaal van Jezus en de Samaritaanse vrouw.

Het staat er in de tekst tussen haken: Joden gaan namelijk niet met Samaritanen om.

In het Israël van toen lag het centrum van het Jodendom in Judea, de streek rond Jeruzalem,
waar ook de tempel stond, het centrale gebouw van het joodse geloof.

Daarboven had je Samaria. Daar woonden de Samaritanen, die, als je verder terug gaat in
de tijd, ook deels van het oude Israël afstamden, maar die door de joden niet als
volksgenoten werden gezien, maar eerder als een volk dat je negeert.

En dan weer boven Samaria lag Galilea, daar woonden ook joden, Jezus woonde daar, die
werden wel als minder gezien – zoals een Randstedeling naar een oosterling kijkt, zeg maar
– maar zeer zeker wel als volksgenoten.

Judeeërs en Galileeërs, dat waren joden, Samaritanen buitenlanders.

Bij voorkeur reisde je als jood in een grote boog om dat gebied heen.

Maar Jezus trekt er doorheen en raakt dan aan de praat met een Samaritaanse vrouw.

Dat zijn twee grenzen die je in die tijd als jood liever niet doorbrak: contact met een
Samaritaan, met een (Samaritaanse) *vrouw* nota bene.

Alsof Jezus contact zoekt met een Palestijnse moslimvrouw ergens op de bezette westelijke
Jordaanoever. Je voelt de spanning.

En dan komt het gesprek (dat hebben we niet meer gelezen maar het is de moeite waard om
het zelf nog een na te lezen) op de tempel in Jeruzalem, dé centrale plek voor de joden.

‘Onze voorouders vereerden God op deze berg, en bij u zegt men dat in Jeruzalem de plek
is waar God vereerd moet worden.’

De afgrenzing is duidelijk. Jezus’ antwoord is grens doorbrekend.

‘Er komt een tijd, en die tijd is nu gekomen, dat wie de Vader echt aanbidt, hem aanbidt
vervuld van Geest en waarheid.’

Met andere woorden, tenminste zo begrijp ik dit, de locatie doet er niet toe, of die Geest van
God aanwezig is, dát doet er toe.

Dat willen localiseren van wat belangrijk is, belangrijker dan die andere plek, dat lijkt in ons
mensen te zitten. Eigen land, eigen kerk, eigen volk, eigen plek net iets belangrijker,
waardevoller, beter dan de andere.

Jezus vraagt niet van ons om een rangorde aan te brengen in onze liefde voor anderen.

Dat is wat Jezus hier in praktijk brengt.

En dan Handelingen. Het Bijbelboek Handelingen is een vervolg op het evangelie van Lucas,
samen vormen die één geheel. Het evangelie naar Lucas vertelt over het leven van Jezus.
Handelingen vertelt wat er ná Pasen gebeurde, hoe het verder ging, hoe de beweging is
ontstaan van wat wij later de kerk zijn gaan noemen.

Eerst zie je dat het vooral in Jeruzalem en directe omgeving is waar mensen volgeling van Jezus worden. De beweging groeit.

Maar met die groei groeit ook de weerstand bij joden die niets zien in die Jezusbeweging. Er ontstaat een vorm van tegenwerking, discriminatie, onderdrukking, daar in Jeruzalem.

Met als gevolg dat verschillende volgelingen van Jezus Jeruzalem ontvluchten en de wijk nemen naar andere plaatsen buiten Israël.

En daar groeit warempel die Jezusbeweging verder. Ook mensen die van huis uit niet joods zijn sluiten zich soms daarbij aan. En dat roept weer allerlei nieuwe vragen wakker.

Moeten die nieuwe volgelingen niet eerst joods worden om volgeling van Jezus te worden?

Allerlei standaardpatronen van rangorde en afgrenzing komen naar boven.

Zolang die Jezusbeweging binnen het jodendom bleef, was dat geen issue, maar nu wel.

Als je dan de teksten van het Nieuwe Testament goed leest, dan merk je ook dat het af en toe best wel geknetterd heeft tussen die volgelingen van Jezus die kozen voor afgrenzing, rangorde, en volgelingen die juist pleitten voor openheid.

Het boek Handelingen probeert die botsing wat te verzachten, maar als je in de brieven leest, dan gaat het er soms fel aan toe.

Maar uiteindelijk komt men dan toch uit bij die lijn dat Gods liefde die we in Jezus hebben leren kennen grenzeloos is, geen rangorde kent. Heel de wereld komt in beeld.

Reik elkaar de hand.

Daarom hoop ik dat de nieuwe paus een bruggenbouwer zal zijn, dat wij met z'n allen bruggenbouwers zullen zijn.

Dan gelden die woorden van Jezus die Hij sprak bij zijn afscheid:

“Maak alle volken tot mijn leerlingen ...”

Dan gelden die woorden van Jezus die Hij sprak bij zijn afscheid:

“Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van deze wereld.”